

Srbija i Crna Gora:

Poštovanje dužnosti i obaveza i primena programa saradnje po stupanju u članstvo

Dokument Generalnog sekretara

Šesti izveštaj (septembar-novembar 2004)

Rezime

Neposredni izbori za Parlament Državne zajednice koji bi u skladu sa Ustavnom poveljom trebalo da se održe u februaru 2005 godin., dovode u pitanje budućnost Državne zajednice, naročito u Crnoj Gori. Pored toga, usvajanjem pristupa Evropske unije o «dvostrukom koloseku» (u oblasti ekonomije) u procesu stabilizacije i pridruživanja, u Crnoj Gori dovelo je do klime pojačanih zahteva za nezavisnost.

Šest meseci pre isteka roka za ispunjenje određenih obaveza po osnovu članstva u Savetu Evrope, posebno u smislu potpisivanja i ratifikacije jednog broja konvencija, Srbija i Crna Gora još nije usvojila zakone o pristupanju ovim konvencijama. Etnički motivisani incidenti u Vojvodini do kojih je došlo tokom predizbornih aktivnosti izazvali su zabrinutost u međunarodnoj zajednici, ali je došlo do njihovog značajnog smanjenja nakon održanih izbora. Osnovni problem u vezi sa incidentima predstavlja nedostatak odgovarajuće reakcije vlasti, uključujući policiju i pravosudne organe.

Demokratija i izgradnja institucija

Iako je konstituisan sud Državne zajednice, još uvek su nedovoljno vidljivi rezultati njegovog rada. U Srbiji su održani lokalni izbori i izbori za Skupštinu Vojvodine po prvi put u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi. Značajno je da su od kraja oktobra opozicione stranke u Crnoj Gori ponovo u Parlamentu. U Srbiji nije ostvaren napredak u izradi nacrtu novog Ustava, a u Crnoj Gori, Savet za ustavna pitanja koga je ovlastio Parlament, pripremio je izveštaj o ustavnoj reformi. Neophodne su reforme u oblasti lokalne i regionalne samouprave u skladu sa standardima Saveta Evrope, naročito u pogledu izrade Programa za unapređenje lokalne samouprave.

Saradnja sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju *Nakon ponovnog konstituisanja Nacionalnog saveta za saradnju sa haškim Tribunalom nije ostvaren značajniji napredak u smislu hapšenja i izručenja optuženika, izuzev u slučaju predaje Ljubiše Beara. Određeni napredak zapažen je u pogledu pružanja garancija svedocima za oslobađanje od obaveze čuvanja tajne. Međutim, još uvek je potreban napredak u izvršenju naloga za pristup dokumentima.*

Vladavina prava

Usvojen je Zakon o prenošenju nadležnosti sa vojnih na civilne sudske organe država članica i potrebno je otpočeti sa njegovom primenom prenošenjem sudskih predmeta do 31. decembra 2004. U tom smislu u Crnoj Gori usvojen je odgovarajući zakon, a nacrt sličnog zakona u Srbiji se nalazi u skupštinskoj proceduri. I dalje su potrebne usaglašene

aktivnosti i efektivna primena pravne regulative o nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa, organa tužilaštva, policije i snaga bezbednosti u skladu sa standardima Saveta Evrope.

Ljudska prava

U Crnoj Gori nije ostvaren napredak u izradi nacrtu Zakona o nacionalnim manjinama. Što se tiče slobode medija u Srbiji, očekuje se skoro konstituisanje Saveta za radiodifuziju u cilju raspodele licenci za emitovanje. Potrebno je pozdraviti usvajanje Zakona o slobodnom pristupu informacijama u Srbij. Međutim još uvek se očekuje njegova adekvatna primena. U Crnoj Gori postoje ohrabrujući signali u smislu skorog usvajanja Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Obrazovanje

U Srbiji se otvaraju nove mogućnosti za saradnju sa Savetom Evrope, naročito u oblasti građanskog vaspitanja i nastave istorije.

SADRŽAJ

UVOD	3
POGLAVLJE I: OSNOVNI ZAKLJUČCI I PREPORUKE	4
POGLAVLJE II: SRBIJA I CRNA GORA: PREGLED SPROVOĐENJA DUŽNOSTI I OBAVEZA	6
A. Demokratija i izgradnja institucija.....	6
1. Efikasno funkcionisanje demokratskih institucija.....	7
2. Ustavna pitanja.....	7
3. Lokalna i regionalna samouprava.....	9
4. Situacija u Vojvodini.....	9
B. Saradnja sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i suđenja za ostale ratne zločine.....	11
C. Vladavina prava.....	12
1. Aktivnosti na jačanju organa pravosuđa i tužilaštva kao i obezbeđivanju njihove nezavisnosti i nepristrasnosti.....	12
2. PolICIJA i snage bezbednosti: potreba usvajanja adekvatnog zakonodavstva, jačanja mehanizama kontrole i unapređivanja efikasnosti rada polICIJE.....	14
3. Mere zaštite svedoka protiv zastrašivanja.....	15
4. Mere i aktivnosti u borbi protiv korupcije i sličnih pitanja.....	15
D. Ljudska prava.....	16
1. Mere u cilju obezbeđivanja pune primene Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) i Evropske konvencije o sprečavanju mučenja i nehumanog postupanja ili kazni (ECPT).....	16
2. Aktivnosti na jačanju zaštite socijalnih prava.....	16
3. Mere obezbeđivanja efikasne zaštite prava nacionalnih manjina.....	16
4. Aktivnosti na zaštiti slobode medija.....	17
5. Aktivnosti na zaštiti ljudskih prava putem uspostavljanja institucije Ombudsmana.....	19
6. Mere zaštite slobode udruživanja i status NVO.....	19
7. Mere zaštite slobode ispovesti i religije.....	19
8. Mere zaštite izbeglica i interno raseljenih lica.....	20
9. Ostala važna pitanja.....	20
E. Obrazovanje.....	21
POGLAVLJE III: SARADNJA I PODRŠKA SAVETA EVROPE	22
Prilog I Program posete delegacije Sekretarijata.....	24

UVOD

1. U smislu pristupanja Srbije i Crne Gore Savetu Evrope 3. aprila 2003, Komitet Mministara doneo je odluku o uspostavljanju posebne procedure monitoringa shodno ovlašćenju Grupe izvestilaca za demokratsku stabilnost (GREDS) u okviru koje se vrši redovan pregled ostvarenog napretka i poteškoća u ispunjavanju obaveza i dužnosti usvojenih pristupanjem Organizaciji, kao i primena programa saradnje po prijemu u članstvo, između ostalog i na osnovu Kvartalnih izveštaja Sekretarijata.
2. Ovaj dokument je u tom smislu šesti po redu izveštaj Sekretarijata.¹ Kao i u ostalim slučajevima, ispunjenje obaveza i dužnosti prihvaćenih od strane Srbije i Crne Gore povezano je i sa određenim kalendarom aktivnosti. Mnoge od ovih obaveza potrebno je ispuniti do kraja druge godine članstva, odnosno do 3. aprila 2005. Ovaj izveštaj sadrži celoviti pregled situacije u pogledu ispunjavanja dužnosti i obaveza 6 meseci pre isteka ovog roka. U periodu od prethodnog izveštaja, Parlamentarna skupština Saveta Evrope na sednici održanoj 5. Oktobra 2004, usvojila je Rezoluciju 1397 (2004) o funkcionisanju demokratskih institucija Srbije i Crne Gore (vidi: <http://assembly.coe.int/>).
3. Informacije sadržane u ovom izveštaju zasnivaju se na podacima prikupljenim prilikom sastanaka i intervjuua tokom posete delegacije Sekretarijata Beogradu, Novom Sadu i Subotici od 11. – 15. novembra. Program posete priložen je u Dodatku I ovog izveštaja. Izveštaj se takođe zasniva na informacijama dobijenim od predstavnika vlasti Srbije i Crne Gore (na nivou Državne zajednice i država članica), kao i predstavnika lokalnih nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija prisutnih u Srbiji i Crnoj Gori.
4. Zbog vremenskog ograničenja, Delegacija ovog puta nije boravila u poseti Crnoj Gori. Međutim, u Beogradu je održan sastanak sa grupom zvaničnika Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva pravde Republike Crne Gore u cilju razmene mišljenja od zajedničkog interesa.
5. Potrebno je takođe istaći da je 14. oktobra 2004, u Podgorici održan sastanak Zajedničkog komiteta Evropske komisije i Saveta Evrope, tokom kojeg je ostvarena razmena informacija po pitanju ostvarenog napretka u različitim oblastima programa saradnje. Izveštaj sa ovog sastanka sadržan je u Dokumentu DSP(2004)22.
6. Na osnovu analize petog po redu izveštaja, Komitet je izrazio zabrinutost zbog situacije u Vojvodini i ubrzanog porasta broja etnički motivisanih incidenata u pokrajni. Sledstveno tome, uz punu saglasnost vlasti Srbije i Crne Gore, doneta je odluka da naredna poseta delegacije Sekretarijata, a u kontekstu procedure monitoringa bude delom realizovana u Vojvodini, kako je prethodno dogovoreno sa vlastima Srbije i Crne Gore – u cilju procene situacije na terenu i definisanja mogućih aktivnosti Saveta Evrope. Poseta Novom Sadu i Subotici realizovana je

¹ Za uvid u prethodne izveštaje, vidi dokumenta SG/Inf(2003)28, SG/Inf(2003)38, SG/Inf(2004)8 i Dodatak, SG/Inf(2004)14 i Dodatke I i II dostupni na veb sajtu: <http://www.coe.int/sg> i <http://dsp.coe.int/monitoring>

u subotu 13. novembra. Osnovni zaključci posete sadržani su u Poglavlju II4 ovog izveštaja.

7. Sekretarijat izražava zahvalnost Ministarstvu spoljnih poslova i Stalnom misiji Srbije i Crne Gore pri Savetu Evrope za saradnju tokom pripreme programa posete. Na kraju boravka, Ambasada Poljske u Beogradu organizovala je izuzetno značajan sastanak sa predstavnicima diplomatskih misija država članica Saveta Evrope. Kao i uvek, kancelarija Sekretarijata u Beogradu pružila je efikasnu podršku, naročito u organizovanju sastanaka sa velikim brojem nevladinih organizacija.

POGLAVLJE I: OSNOVNI ZAKLJUČCI I PREPORUKE

8. I pored određenog napretka u pojedinim oblastima, od Srbije i Crne Gore očekuje se da do kraja druge godine članstva u Savetu Evrope ispuni obaveze i dužnosti naročito u domenu pripreme zakonodavnih rešenja u skladu sa standardima Saveta Evrope, kako bi se do 3. aprila 2005., ispunila obaveza potpisivanja i-ili ratifikovanja sledećih ugovora:

- Evropska povelja o lokalnoj samoupravi
- Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji sa pratećim protokolima
- Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima
- Potpisivanje Izmenjene evropske socijalne povelje

9. U tom smislu i u utvrđenom roku do 3. aprila 2005, posebno je potrebno preduzimati političke i zakonodavne mere u sledećim oblastima:

Na nivou Državne zajednice

Demokratija i izgradnja institucija:

- poštovanje odredbi Ustavne povelje u pogledu održavanja neposrednih izbora za parlament Državne zajednice dve godine nakon njenog usvajanja, odnosno do februara 2005.

Saradnja sa međunarodnim haškim Tribunalom

- **konkretnim merama pružiti dokaze o unapređenoj saradnji sa haškim Tribunalom, naročito u smislu hapšenja i izručenja odbeglih optuženika i nastaviti sa olakšavanjem pristupa dokumentima po zahtevu Glavnog tužioca,**
- **promovisati aktivnosti na planu suočavanja sa prošlošću, naročito putem javnih kampanja.**

Vladavina prava

- osigurati efektivnu primenu Zakona o prenošenju nadležnosti sa vojnih na civilne sudske organe država članica uz prenošenje sudskih slučajeva do 31. decembra 2004.
- Dalje unapređivati sistem civilne kontrole nad oružanim snagama u kontekstu nedavno usvojene Strategije nacionalne odbrane
- Prevazilaziti administrativne i finansijske poteškoće i konstituisati sud Državne zajednice u Podgorici.

Ljudska prava

- **U najkraćem roku konstituisati vladinu kancelariju za zastupanje pred Evropskim sudom za ljudska prava.**

Na nivou država članica

Republika Srbija

Demokratija i izgradnja institucija

- **Izraditi nacrt i usvojiti novi Ustav Srbije u skladu sa Ustavnom poveljom i u saglasnosti sa standardima Saveta Evrope (u saradnji sa Venecijanskom komisijom);**
- **Osigurati adekvatnu primenu Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o lokalnim izborima;**
- **Preduzimati suštinske reforme u domenu lokalne i regionalne samouprave u skladu sa standardima Saveta Evrope, naročito putem donošenja Programa za unapređenje lokalne samouprave.**

Saradnja sa međunarodnim haškim Tribunalom

- **Dostaviti konkretne dokaze o unapređenoj saradnji sa međunarodnim Tribunalom u Hagu (ICTY).**

Vladavina prava

- **Sprovesti Zakon o prenošenju nadležnosti sa vojnih na civilne sudske organe u saradnji sa Savetom Evrope i preneti sudske slučajeve sa vojnih na civilne sudove;**
- **Preduzeti suštinske reforme u cilju obezbeđivanja nepristrasnosti pravosuđa i organa tužilaštva u skladu sa standardima Saveta Evrope;**
- **Primenjivati u praksi relevantne zakone o reformi policije i snaga bezbednosti u saglasnosti sa standardima Saveta Evrope;**

- Obezbediti valjanu policijsku istragu kao i obuku policijskih snaga, naročito u kontekstu etnički motivisanih događanja u Vojvodini;
- Primenjivati odgovarajuće zakone o zaštiti svedoka;
- Preduzeti adekvatne mere i aktivnosti u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala i osigurati usklađenost ovih mera sa preporukama Saveta Evrope.

Ljudska prava

- Osigurati adekvatnu zaštitu prava nacionalnih manjina i sprečavati pojavu etnički motivisanih incidenata putem preduzimanja adekvatnih zakonskih mera i mera u obrazovanju;
- Osigurati konačno konstituisanje Saveta za radiodifuziju i obezbediti uslove za njegovo regularno funkcionisanje, naročito u pogledu raspodele frekvencija;
- Preduzeti aktivnosti kako novi Krivični zakonik ne bi sadržao odredbe kojima se ograničava sloboda izražavanja i sloboda medija, naročito u slučajevima klevete;
- Osigurati adekvatnu primenu Zakona o slobodnom pristupu javnim informacijama i konstituisati odgovarajuće organe;
- Usvojiti zakon i u skladu sa njim konstituisati instituciju Ombudsmana u saglasnosti sa međunarodnim standardima;
- Blagovremeno (do 3. aprila 2005.) privesti kraju Studiju usklađenosti domaćeg zakonodavstva i Izmenjene evropske socijalne povelje;
- Usvojiti zakon o statusu nevladinih organizacija, što je trebalo učiniti do aprila 2004, i podsticati učešće nevladinih organizacija, između ostalog u izradi zakonskog nacarta.

Obrazovanje

- Preduzeti neophodne zakonske reforme u bliskoj saradnji sa Svetom Evrope, uključujući i izradu nastavnog programa za građansko vaspitanje i nastavu istorije.

Republika Crna Gora

Demokratija i izgradnja institucija

- Ispoštovati Ustavnu povelju organizovanjem neposrednih izbora za parlament Državne zajednice;
- Nakon povratka opozicionih stranaka u Parlament unapređivati politički dijalog i ostvarivati konsensus o značajnim pitanjima kao što je Ustav;
- Sačiniti nacrt i usvojiti novi Ustav Crne Gore ili ustavne amandmane u skladu sa Ustavnom poveljom i u saglasnosti sa standardima Saveta Evrope, odnosno u saradnji sa Venecijanskom komisijom;

- Obezbediti usaglašenost postojećeg zakonodavstva, naročito u pogledu raspodele odgovornosti i fiskalne decentralizacije, sa principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i posebno usvajanjem Programa za unapređenje lokalne samouprave.

Saradnja sa međunarodnim Tribunalom u Hagu (ICTY)

- Dostaviti konkretne dokaze o unapređenoj saradnji sa međunarodnim Tribunalom u Hagu (ICTY).

Vladavina prava

- Preduzeti suštinske reforme u cilju obezbeđivanja nepristrasnosti pravosuđa, organa tužilaštva, policije i snaga bezbednosti u saglasnosti sa relevantnim standardima Saveta Evrope;
- Preduzeti adekvatne mere u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala uz uvažavanje preporuka Saveta Evrope;

Ljudska prava

- Usvojiti zakonodavstvo o zaštiti nacionalnih manjina u skladu sa Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama kao i Okvirnom konvencijom o zaštiti nacionalnih manjina, uz neophodno postizanje konsensusa o nacrtu Zakona o nacionalnim manjinama;
- Usvojiti Zakon o slobodnom pristupu informacijama uz njegovu efektivnu primenu, a na osnovu preporuka eksperata Saveta Evrope;
- Blagovremeno (do 3. aprila 2005.) privesti kraju studiju usaglašenosti domaćeg zakonodavstva sa Izmenjenom evropskom socijalnom poveljom;
- Ispoštovati preporuke eksperata Saveta Evrope i OEBS-a koje se odnose na sprovođenje vladinog Akcionog plana u borbi protiv trgovine ljudima.

POGLAVLJE II: SRBIJA I CRNA GORA – PREGLED SPROVOĐENJA DUŽNOSTI I OBAVEZA

A. DEMOKRATIJA I IZGRADNJA INSTITUCIJA

1. EFIKASNO FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA

10. Na nivou Državne zajednice protekli period obeležen je zastojem u aktivnostima. sud Državne zajednice je konstituisan, ali još uvek nema na raspolaganju funkcionalni objekat u Podgorici i malo je vidljivih znakova aktivnosti ove institucije. Pored toga, još uvek su nejasne nadležnosti ovog Suda što je zasigurno povezano sa raspravama o budućnosti Državne zajednice. Najviše je diskusija o pitanju neposrednih izbora za parlament Državne zajednice. Shodno odredbama Ustavne povelje, izbori za parlament Državne zajednice sprovode se neposrednim izborima u roku od dve

godine po usvajanju Povelje, to jest do februara 2005. Republika Srbija usvojila je neophodne zakonske odredbe kojima se reguliše pitanje ovih izbora, uprkos nezadovoljstvu zbog eventualnog drugog kruga izbora. Problem je u Republici Crnoj Gori, gde je evidentno da vlasti nisu voljne da organizuju izbore za Parlament za koji postoji mogućnost da bude ukinut samo nekoliko meseci kasnije u slučaju uspešnog referenduma o nezavisnosti koji bi mogao biti sproveden po isteku trogodišnjeg perioda, tačnije u martu 2006. Jasno je da bi nesprovođenje direktnih izbora za parlament Državne zajednice značilo povredu Ustavne povelje što bi doprinelo daljem slabljenju institucija Državne zajednice.

11. U Srbiji nakon izbora Borisa Tadića za predsednika Srbije očekivanja se još uvek nisu ispunila. Situacija u vezi sa « kohabitacijom» na relaciji Predsednik Srbije i Vlada Srbije onemogućava sprovođenje bilo kakvih reformi. Međutim i pored upućivanja apela Predsednika sa pozivom Srbima da učestvuju na izborima na Kosovu, kao i njegov pozitivan pristup ciljevima pomirenja, naročito kada je u pitanju promena stava u odnosu na saradnju sa međunarodnim haškim Tribunalom (ICTY) kao preduslovom daljih evropskih integracija, sve ovo je od malog uticaja na politiku u Srbiji. Tako, na primer, nije postignut konsensus o nacrtu Zakona o Narodnoj Skupštini Republike Srbije po pitanju ukidanja odredbi kojima se regulišu privilegije poslanika što je rezultiralo povlačenjem ovog nacrta iz skupštinske debate 18. novembra 2004. Nacrt Zakona o Vladi koji ima za cilj da osigura punu primenu principa podele ovlašćenja biće uskoro na dnevnom redu Skupštine. Brojni sagovornici pominju mogućnost skorog održavanja parlamentarnih izbora kao verovatni scenario. Međutim, pored rizika da od parlamentarnih izbora najviše koristi imaju nacionalističke stranke, organizovanje novih izbora teško da će doprineti ubrzavanju procesa reformi.

12. U Crnoj Gori protekli period obeležen je povratkom opozicionih stranaka u Parlament koje su ga napustile u maju 2003. Problem bojkota je barem privremeno rešen, uz opozicione stranke SNP i SNS koje su učestvovala u parlamentarnom zasedanju održanom 20. oktobra 2004. Ove dve stranke najavile su svoj povratak u Parlament, uglavnom zbog debate o održavanju neposrednih izbora za Parlament Državne zajednice, i u tom smislu predložile dva zakonska rešenja.

13. Crnogorski parlament odbio je da usvoji zakone o neposrednim izborima za Parlament Srbije i Crne Gore. Delegacija Sekretarijata obaveštena je o stavu vladajuće koalicije da održavanje referenduma o nezavisnosti Crne Gore čini ove izbore suvišnim.

2. USTAVNA PITANJA

14. U Srbiji nije ostvaren napredak u izradi nacrta novog Ustava. Ove aktivnosti u Parlamentu još nisu privedene kraju, a delegacija Sekretarijata je obaveštena da je Predsednik sa svoje strane formirao ekspertsku grupu koja priprema alternativni nacrt Ustava. Tri dominantna problema karakterišu ustavnu debatu u Srbiji: definicija države Republike Srbije, autonomija Vojvodine i način izbora Predsednika (neposredni izbori,

ili glasanjem u skupštini). Pitanje Kosova i odsustvo bilo kakve većine u skupštini koja bi usvojila nacrt Ustava samo su dodatni faktori koji opterećuju debatu o Ustavu. U međuvremenu, još uvek je na snazi Ustav usvojen za vreme Miloševićevog režima.

15. Problemi u vezi sa Kosovom koje se nalazi pod upravom UN (Rezolucija Saveta bezbednosti 1244) ne spadaju u postupak monitoringa nad sprovođenjem dužnosti i obaveza Srbije i Crne Gore. Međutim, brojna politička i ustavna pitanja u Srbiji su u direktnoj vezi sa situacijom na Kosovu.

16. U Crnoj Gori povratak opozicije u Parlament nije doveo do napretka u debati o ustavnim pitanjima. Međutim, ekspertski Savet za ustavna pitanja koji je konstituisan na zahtev Parlamenta sačinio je Preliminarni izveštaj o alternativama ustavnih promena u Crnoj Gori, mogućim predlozima za novi Ustavni zakon, postupak njegove izrade i većina potrebna za usvajanje. U tom smislu obezbeđena je i podrška Venecijanske komisije. Jasno je da je pitanje referendumu o mogućoj nezavisnosti dominira u političkim debatama u Crnoj Gori. Nesumnjivo da je nedavna odluka Evropske komisije o dvostrukom koloseku integracija (u domenu ekonomije) interpretirana i korišćena među crnogorskim političarima kao podsticaj za ovakav politički cilj.

3. LOKALNA I REGIONALNA SAMOUPRAVA

17. U Srbiji su održani lokalni izbori 19. septembra i 3. oktobra 2004. Istovremeno izabrana je i nova Skupština AP Vojvodine u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi iz 2002. i Pravilnikom o izbornom postupku usvojenim na skupštini avgusta 2004, kojim je obezbeđen kombinovani izborni sistem (50% članova Skupštine bira se po proporcionalnom sistemu, a preostali broj po većinskom). Značajna karakteristika proteklih izbora je izuzetno niska izlaznost birača, otprilike 34% na nivou Srbije, što je najniža izlaznost u poslednjih 14 godina. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope (Kongres) pozitivno je ocenio prvi krug izbora i u svojim zaključcima istakao da su bili organizovani u skladu sa standardima Saveta Evrope o slobodnim i demokratskim izborima. Delegacija Kongresa takođe je istakla da su neophodna i poboljšanja u pogledu finansiranja predizbornih kampanja i smanjenje broja potrebnih potpisa za kandidaturu (Kongres, saopštenje za štampu, 20.09.2004.). Nakon održanih lokalnih izbora na čitavoj teritoriji Srbije primenjuje se nov Zakon o lokalnoj samoupravi koji predviđa veći obim ovlašćenja lokalnim vlastima. Novim Zakonom o lokalnoj samoupravi iz 2002., koji je primenjen prvi put, uveden je proporcionalni izborni sistem u izborima za odbornike skupštine opština, kao i neposredni izbori za gradonačelnika odnosno predsednika opština.

18. Neophodna je celovita reforma sistema lokalne samouprave u smislu primene principa lokalne i regionalne demokratije. Potrebno je podsetiti da se od Srbije i Crne Gore očekuje da potpiše i ratifikuje Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi i Okvirnu konvenciju o prekograničnoj saradnji sa pratećim protokolima i to do isteka druge godine od pristupanja u članstvo Saveta Evrope (3. april 2005.). U tom smislu, ministri za lokalnu samoupravu Srbije i Crne Gore potpisali su 26. oktobra 2004, Memorandum o razumevanju i obavezali se na primenu odgovarajućeg *Programa za unapređenje lokalne*

samouprave, koji bi trebalo pripremiti do 14. Evropske ministarske Konferencije za lokalne i regionalne vlasti koja se održava krajem februara 2005. u Budimpešti.

19. U Srbiji, Pomoćnik ministra za javnu upravu i lokalnu samoupravu informisao je delegaciju Sekretarijata da je 5. novembra 2004, usvojena Strategija reforme javne uprave koja uključuje i fiskalnu decentralizaciju kao najvažniji princip. Što se tiče imovine lokalnih vlasti, model Zakona o imovini lokalnih samouprava koji priprema Stalna konferencija gradova i opština mogao bi predstavljati početni korak u raspravi na ovu temu.

20. Preporuke iznete u prethodnom izveštaju (vidi SG/Inf(2004)23rev.2, para 17) i dalje ostaju na snazi, naročito u pogledu:

- preciznijeg definisanja uloge opštinskog veća u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi;- nadležnosti lokalnih vlasti u oblasti obrazovanja;
- usvajanja i primene zakona iz domena finansiranja lokalne samouprave i imovine lokalnih vlasti uz ostvarivanje principa finansijske autonomije. Delegacija Sekretarijata obavestena je da su nacrtom Ustava predviđene odredbe o imovini lokalnih vlasti, ali važeći Ustav ne predviđa takve garancije. Uvođenje poreza na dodatu vrednost od 1. januara 2005, podrazumeva i celovite promene u domenu finansiranja gradova i opština. Savet Evrope mogao bi da obezbedi asistenciju u razradi Programa za unapređenje lokalne samouprave koji bi obuhvatio i ova pitanja.

21. U Crnoj Gori potrebno je nastaviti sa naporima u pravcu usklađivanja postojećeg zakonodavstva, naročito u pogledu raspodele nadležnosti i fiskalne decentralizacije u skladu sa principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i to pre njenog potpisivanja i ratifikacije na nivou Srbije i Crne Gore. Nacrti Zakona o administrativnoj i teritorijalnoj organizaciji, Zakona o administrativnom sedištu, kao i Zakona o kulturnom i istorijskom sedištu izrađeni su uz asistenciju Saveta Evrope. Očekuje se da budu usvojeni početkom 2005. Izradu Programa za unapređenje lokalne samouprave potrebno je nastaviti na osnovu već pripremljenog nacrta dokumenta.

22. U Sandžaku je došlo do konfliktne situacije u Novom Pazaru između dve najveće političke stranke, Koalicije za Sandžak i Sandžačke demokratske stranke (SDP), koje su održale odvojena zasedanja sredinom novembra 2004.

4. SITUACIJA U VOJVODINI

23. Kao što je već pomenuto u paragrafu 6, delegacija Sekretarijata imala je mandat da se tokom posete Srbiji i Crnoj Gori upozna sa situacijom u Vojvodini koja je početkom 2004, pogoršana nakon serije etnički motivisanih incidenata. Pitanje Vojvodine razmatrano je i u Beogradu sa predstavnicima vlasti Državne zajednice (posebno sa Rasimom Ljajićem, ministrom za ljudska i manjinska prava), vlastima Republike Srbije (posebno sa predsednikom Borisom Tadićem), kao i tokom jednodnevne posete Vojvodini. Tokom ove posete obavljani su razgovori sa predstavnicima pokrajinske vlade

i Skupštine, predsednikom opštine i predsednikom Skupštine opštine Subotica, kao i sa izabranim predstavnicima nacionalnih manjina, naročito mađarske manjine.

24. Uprkos činjenici da je poseta bila kratka, delegacija Sekretarijata je mišljenja da je lista sagovornika bila dovoljno reprezentativna što je omogućilo adekvatnu evaluaciju situacije.

25. Saznanja do kojih je delegacija Sekretarijata došla mogu se sumirati na sledeći način:

- i. Imajući u vidu neusaglašenost po pitanju definicije i kvalifikacije etnički motivisanog događaja, podaci vezani za broj takvih incidenata razlikuju se u zavisnosti od izvora informacije. Međutim, niko od sagovornika ne poriče da je tokom prvih meseci 2004, došlo do zabrinjavajućeg i neprihvatljivog porasta etnički motivisanih incidenata usmerenih protiv pripadnika nacionalnih manjina, naročito mađarske i hrvatske manjine.
- ii. Ovaj talas incidenata uglavnom je povezan sa rušenjem ili oštećenjem kulturnih ili religijskih spomenika manjina (kao što je na primer skrnavljenje nadgrobnih spomenika), verbalnim napadima ili indirektnim pretnjama usmerenih protiv pripadnika nacionalnih manjina. Ovakav vid pretnji ni malo ne opravdava incidente niti umanjuje njihov neprihvatljiv i opasan karakter. Međutim, potrebno je istaći da je jedan broj sagovornika u Beogradu mišljenja da je situacija u Sandžaku i južnoj Srbiji potencijalno delikatnija od situacije u Vojvodini.
- iii. Svi sagovornici (uključujući predstavnike nacionalnih manjina) su mišljenja da ova serija incidenata ne predstavlja deo nekakvog opšteg sinhronizovanog plana zvaničnih organa protiv nacionalnih manjina u Vojvodini.
- iv. Svi sagovornici povezuju navedeni talas incidenata sa pregrejanom predizbornom debatom i kampanjom. Oni smatraju da su pojedine ekstremne političke snage (ne uvek locirane u samoj pokrajni) imale objektivni interes da veštački stvore tenzije između različitih etničkih grupa u Vojvodini da bi izazvali strah u društvu i mobilisali glasače. Rezultati izbora održanih 19. septembra i 3. oktobra, pokazuju veću podršku kandidatima Srpske radikalne stranke (veći broj poslanika u pokrajnskoj Skupštini i pobjeda u izborima za gradonačelnika Novog Sada), dokazuju da ovakvo objašnjenje nije bez osnova.
- v. Jedan broj sagovornika ističe značajne demografske promene koje su se desile u Vojvodini tokom proteklih 15 godina. Vojvodinu je napustio veliki broj pripadnika mađarske manjine i drugih nacionalnosti koji se nisu slagali sa konfliktima, a u isto vreme, masovni dolazak izbeglica i interno raseljenih lica, uglavnom Srba, naselili su pokrajnu. Smatra se da je njihovim dolaskom došlo do pojačanih tenzija i zaoštavanja u društvenom i ekonomskom životu što takođe može biti i jedan od faktora koji su uticali na značajan porast biračkog tela naklonjenog radikalima i na raspirivanje etničkih predrasuda.
- vi. Svi sagovornici ističu odgovornost vlasti u Beogradu zbog zakasnele reakcije na ove događaje. Različita mišljenja izražena su u vezi sa stvarnim efektima i reakcijama nakon posete premijera Koštunice pokrajni tokom septembra.
- vii. Pojedini sagovornici (uglavnom predstavnici nacionalnih manjina) ističu da su međunarodni interesi i pritisak isključivi razlog reagovanja vlasti u Srbiji.

viii. Najznačajniji zaključak u vezi sa ovim jeste opšta saglasnost svih sagovornika po pitanju odsustva adekvatne reakcije i mera policijske zaštite, odsustvo valjane istrage i sporost sudskih organa. Prema informacijama predstavnika lokalnih vlasti, nekoliko primera potvrđuje ovakav stav:

- od pet prijavljenih slučajeva koji su se desili u Subotici od januara do aprila 2004, niti jedan slučaj nije do kraja istražen, niti adekvatno procesuiran;
- u slučaju uništavanja 96 nadgrobnih spomenika na katoličkom groblju (mađarska i hrvatska manjina), zaključak istrage bio je da su u pitanju posledice delovanja male grupe maloletnika koji su vežbali «karate»(?).

Ovakvo odsustvo valjanog istražnog postupka u vezi sa incidentima i kažnjavanja vinovnika može se obrazložiti nedostatkom profesionalizma u policiji i tužilaštvu, ili pak određenim saučesništvom sa političkim grupacijama kojima je u interesu stvaranje tenzija pre održavanja izbora. Potrebno je ukazati i da se ova dva objašnjenja uzajamno ne isključuju.

- ix. U nekoliko slučajeva koji su sudski procesuirani, izrečene kazne protiv njihovih počinitelaca bile su vrlo ograničene, što sve doprinosi upućivanju pogrešne poruke, iz različitih izvora, u vezi sa ozbiljnošću počinjenih dela.
- x. Svi sagovornici podvlače negativnu ulogu tabloida koji raspiruju tenzije objavljivanjem iskrivljenih izveštaja i nepreciznih informacija.
- xi. Međutim, svi sagovornici se slažu da su najgore tenzije postale stvar prošlosti. Još uvek se dešavaju neki žalosni incidenti, ali su oni samo sporadični.
- xii. Jedan broj sagovornika ističe zabrinutost zbog referenduma zakazanog za 5. decembar 2004, u Mađarskoj, u vezi sa garantovanjem dvojnog državljanstva mađarima koji žive van granica Mađarske, kao mogućeg konteksta za nove tenzije. Potrebno je istaći da većina sagovornika iz redova mađarske manjine, podržavajući ovaj referendum, takođe podvlači da pozitivan ishod referenduma neće dovesti do masovnih migracija stanovništva, budući da je većina življa snažno privržena svojim korenima u Vojvodini.
- xiii. Na kraju, jedno od ključnih pitanja i osnovnih razloga svim ovim problemima leži u složenoj ustavnoj debati o autonomnom statusu Vojvodine. Ovo pitanje predstavlja jedno od najvećih kamena spoticanja oko kojeg se spore političke snage u Srbiji po pitanju budućeg Ustava. I bez direktnog povezivanja ustavne debate sa etničkim tenzijama, ipak je jasno da budući status Vojvodine predstavlja suštinsko pitanje za institucionalno ustrojstvo Republike Srbije oko kojega se spore političke snage, što sve može samo negativno da se odrazi na situaciju u Vojvodini.

26. Kako bi se ubuduće izbegli ovakvi događaji, potrebno je da vlasti preduzmu sledeće:

- Reforma obrazovnog sistema, naročito reforma u nastavi istorije, uključujući elemente građanskog vaspitanja u nastavni program uz poseban akcenat na toleranciju;
- Obuka policijskih organa za vršenje svoje funkcije u uslovima demokratskog sistema uz poštovanje ljudskih prava i vladavine prava;

- Jačanje pravosudnog sistema i nezavisnosti sudova;
- Obuka predstavnika medija, naročito po pitanjima kao što su etnički odnosi i koncept suživota;

27. Sva navedena pitanja odnose se na Srbiju u celini; međutim akutno su izražena u Vojvodini i zaslužuju da budu tretirana kao prioritetna na svim nivoima vlasti, uključujući i saradnju sa međunarodnim organizacijama, prevashodno Savetom Evrope.

B. SARADNJA SA MEĐUNARODNIM KRIVIČNIM TRIBUNALOM ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU (ICTY) I SUĐENJA ZA DRUGE RATNE ZLOČINE

28. U oblasti od suštinskog značaja kao što je saradnja sa međunarodnim haškim Tribunalom od prethodnog izveštaja ostvaren je određeni napredak nakon ponovnog konstituisanja Nacionalnog saveta za saradnju sa haškim Tribunalom (jul 2004), iako su tri člana iz Crne Gore u septembru napustila ovaj organ zbog neslaganja sa sporim tempom saradnje sa Tribunalom. Napredak je ostvaren i u ostvarivanju nadležnosti Državne zajednice u oblasti oslobađanja svedoka obaveze čuvanja tajne, pri čemu je jedna ogromna prepreka, u smislu broja nerešenih zahteva, gotovo uklonjena. Saradnju u pogledu pristupa dokumentima, koja zavisi od republičkih vlasti, potrebno je i dalje unapređivati (u tom smislu vidi izlaganje glavnog tužioca gaškog tribunala pred Savetom bezbednosti UN, izjava za štampu, 23.11.2004.). Prema informacijama predsednika Nacionalnog saveta, ministra Državne zajednice za ljudska i manjinska prava, Rasima Ljajića, od ponovnog konstituisanja Nacionalnog saveta, od ukupno 167 zahteva za oslobađanje obaveze čuvanja tajne i zahteva za pristup dokumentima, odobreno je 50 zahteva za oslobađanje svedoka od čuvanja tajne i 64 zahteva za pristup dokumentima još uvek čeka rešenje. Nacionalni savet je 16. novembra odobrio još 4 zahteva za oslobađanje obaveze čuvanja tajne i stavio na uvid Tribunalu 5 kompleta dokumenata. Međutim, predstavnici međunarodnog Tribunala smatraju da odobravanje ovih zahteva ne znači uvek i adekvatnu meru od strane vlasti budući se neki dokumenti nisu mogli naći ili su bili prazni.

29. Što se tiče hapšenja ili predaje optuženika jedini do sada ostvareni rezultat bila je „dobrovoljna predaja“ Ljubiše Beare 10. oktobra 2004. do koje je po svemu sudeći došlo nakon informacije glavnog tužioca haškog Tribunala dostavljene policijskim vlastima Srbije. Nikakav napredak nije ostvaren u pogledu hapšenja 4 generala i policijskih oficira optuženih oktobra 2003. iako je okružni sud u Beogradu primenjujući Zakon o saradnji sa haškim Tribunalom izdao poternice za njima 29. septembra 2004. U svom poslednjem izlaganju na sednici Saveta bezbednosti UN, predsednik međunarodnog haškog Tribunala sudija Meron istakao je: „*i pored nedavnog izručivanja Ljubiše Beare i ostvarenog napretka u oslobađanju svedoka od obaveze čuvanje tajne, haški Tribunal izražava ozbiljnu zabrinutost zbog nedostatka saradnje sa vlastima naročito po pitanju nespremnosti za hapšenje begunaca*“ (saopštenje za štampu 23.11.2004; vidi takođe izlaganje na Generalnoj skupštini UN saopštenje za štampu 17.11.2004.). Republički ministar za pravdu objasnio je da nalozi za hapšenje nisu mogli biti izvršeni jer bi to uticalo na političku situaciju u zemlji i umesto toga pozvao je na dobrovoljnu predaju. Predsednik Vlade Srbije takođe se izjasnio u prilog dobrovoljne predaje. S druge strane,

predsednik Srbije, Boris Tadić, se u svojoj izjavi 17. novembra založio za saradnju sa haškim Tribunalom istakavši da saradnja podrazumeva i hapšenja i izručivanja optuženih haškom Tribunalu.

30. Nakon zahteva upućenog od strane vlasti Republike Srpske za hapšenje 9 haških optuženika nastanjenih na teritoriji Srbije, policijske vlasti u Srbiji su izjavile da će informacije u tom smislu biti dostavljene Nacionalnom savetu za saradnju sa haškim Tribunalom. Pored toga, vlasti u Crnoj Gori izražavaju sve veću zabrinutost zbog sporosti u realizaciji ove saradnje.

31. Što se tiče buduće strategije funkcionisanja haškog Tribunala, u pripremi su brojne mere i aktivnosti u cilju obezbeđivanja uslova za prebacivanje pojedinih predmeta Tribunala na sudove Srbije i Crne Gore. Na zahtev glavnog tužioca, sudsko veće Tribunala razmatra prenošenje jednog predmeta pred sudove Srbije i Crne Gore. Međutim, glavni tužilac izražava je osnovanu zabrinutost zbog sposobnosti domaćih sudova i spremnosti vlasti u Srbiji na suđenja ratnim zločincima. U tom smislu, preduzimanje mera protiv zastrašivanja svedoka, zaštite sudija i tužilaca od pritisaka su od posebnog značaja (vidi u tom smislu paragraf 54).

32. Očekivanja u smislu konkretnih rezultata u vezi sa hapšenjem ili predajom su i dalje prisutna, naročito u pogledu:

- i. hapšenja ili predaje optuženih: prema Izveštaju glavnog tužioca haškog Tribunala (saopštenje za štampu, 23.11.2004.), od 20 optuženika za ratne zločine, verovatno je njih više od 12 još uvek na slobodi, redovno posećuje ili stalno borave u zemlji, a troje njih nastanjeni su na teritoriji Beograda (potrebno je ovde naglasiti da je sastanak delegacije Sekretarijata sa Ministrom unutrašnjih poslova bio otkazan);
- ii. dostavljanja dokumenata za slučajeve koji su u toku;
- iii. i oslobađanje preostalih svedoka od obaveze čuvanja tajne, kao i ispunjavanje narednih zahteva glavnog tužioca.

33. Nakon odluke Ustavnog suda Srbije iz aprila 2004, o privremenoj suspenziji primene Zakona o obezbeđivanju finansijske pomoći haškim optuženicima i članovima njihovih porodica, konačna odluka suda još nije doneta. Nekoliko sagovornika je obavestilo Delegaciju da je ovaj Zakon simboličan, s obzirom na postojanje prethodne Uredbe kojom je optuženicima i njihovim porodicama takva pomoć obezbeđivana.

34. Aktivnosti na planu jačanja svesti i obrazovanja a u vezi sa zločinima počinjenim tokom rata organizuje haški Tribunal. Vlasti Srbije i Crne Gore takođe bi mogle doprineti ciljevima suočavanja sa nedavnom prošlošću. S tim u vezi, potrebno je pomenuti nedavno pokrenutu inicijativu Ministra za ljudska i manjinska prava Srbije i Crne Gore (vidi Paragraf 85).

C. VLADAVINA PRAVA

1. AKTIVNOSTI NA JAČANJU PRAVOSUĐA I ORGANA TUŽILAŠTVA I OBEZBEDIVANJE NJIHOVE NEZAVISNOSTI I NEPRISTRASNOSTI

35. Svojom odlukom od 19. maja 2004, a na osnovu četvrtog Kvartalnog izveštaja, Komitet ministara Saveta Evrope pozvao je vlasti na aktivniju saradnju sa Savetom Evrope u oblasti reforme pravosudnog sistema i organa tužilaštva, posebno po pitanju prenosa nadležnosti sa vojnih na civilne sudske organe država članica.

- *Prenos nadležnosti sa vojnih na civilne sudske vlasti država članica*

36. Odgovarajući zakon Državne zajednice u skladu sa Ustavnom poveljom i Zakonom o primeni Ustavne povelje usvojen je 18. novembra a faktički prenos sudskih predmeta očekuje se do 31. decembra 2004. Usklađeni zakoni na nivou republika moraju se usvojiti i u Srbiji i Crnoj Gori, i to nakon potpisivanja sporazuma između dva ministarstva pravde obavljenog početkom ove godine. Do sada, ovakav zakon usvojen je samo u Crnoj Gori. Delegacija Sekretarijata obaveštena je da je stupio na snagu Zakon o amnestiji te je nakon njegovog usvajanja omogućena amnestija u oko 2000 slučajeva, prevashodno regruta osuđenih zbog odbijanja regrutacije i služenja vojnog roka na Kosovu tokom 1999. U Srbiji, u pripremi je nacrt ovog Zakona i očekuje se njegovo dostavljanje na ekspertsku procenu u Savet Evrope. Iako su vlasti prethodno informisale o stvaranju uslova za procesuiranje slučajeva iz domena vojnog pravosuđa pred civilnim sudovima, nedavni primer delovanja vojnog tužioca u istražnom postupku povodom ubistva dva vojnika u Topčideru, suštinski razotkriva činjenično stanje.

37. Što se tiče slučaja Vlajković iz prethodnih izveštaja (SG/Inf(2004)14, paragraf 39, SG/Inf(2004)23/2, Dodatak II), Delegacija je obaveštena da je autor konfiskovane knjige, koja navodno sadrži vojne tajne, oslobođen, a njegovo suđenje odloženo dok se nadležnosti vojnog suda ne prenesu na civilne sudske organe. Potrebno je doneti odgovarajuću odluku na nivou nadležnog civilnog suda u vezi sa statusom ove optužnice.

- *Na nivou Državne zajednice*

38. Iako je u prethodnom periodu zabeležen napredak u smislu izbora sudija za sud Državne zajednice, još uvek nisu rešena pitanja sudskog administrativnog osoblja i finansiranja. U ovom trenutku, u očekivanju završetka radova na objektu u Podgorici, sudije se povremeno sastaju u Beogradu.

- *Na nivou država članica*

39. Delegacija Sekretarijata obaveštena je da je 1. juna 2004, potpisan Protokol o saradnji između Ministarstva pravde Republike Srbije i Republike Crne Gore. Ovim Protokolom

reguliše se i sporazum o uzajamnoj saradnji i koordiniranju aktivnosti u domenu usklađivanja njihovog nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima, između ostalog u cilju unapređivanja mera i aktivnosti u borbi protiv organizovanog kriminala, trgovine ljudima, korupcije i ostalih vidova kriminala. Dokumentom se takođe regulišu aktivnosti u cilju efikasne zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, naročito u pogledu primene Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i drugih međunarodnih standarda. Konačno, ovim aktom regulišu se i pitanja koordinacije aktivnosti i ispunjavanja obaveza definisanih u Ustavnoj povelji i Zakonu o primeni Ustavne povelje. Osnovana je takođe i stalna Konsultativna radna grupa sačinjena od po dva predstavnika iz republika, sa ciljem da olakša primenu ovog sporazuma.

40. Što se tiče Srbije, već je u prethodnom periodu podvučeno odsustvo koherentne i sveobuhvatne strategije reforme odnosno nedostatak transparentnosti i odgovarajućeg konsultovanja. Od perioda prethodnog izveštaja, potpisan je 8. oktobra 2004, Protokol o saradnji između Ministarstva pravde i Saveta Evrope. Ovim dokumentom je pre svega predviđena saradnja i podrška u izradi nacrtu jednog broja zakona, ekspertska procena usvojenog zakonodavstva, izrada nacrtu pravilnika pravosudnih organa, kao i izrada nacrtu temeljnih principa konstituisanja pravosudnog sistema uz učešće eksperata Venecijanske komisije.

41. Septembra 2004, Ministarstvo pravde Republike Srbije usvojilo je Nacionalnu strategiju reforme u pravosuđu u saradnji sa Komisijom za reformu koju je konstituisala nova vlada u aprilu 2004. Prema rečima ministra pravde, ova Strategija sadrži reformske mere u oblasti ustavnog prava, materijalnog i procesnog prava, definisanje sudijskih funkcija, kao i uzajamnog odnosa između pravosuđa i javnosti. Nedostatak prethodne javne rasprave i adekvatnog konsultovanja sa profesijom, što je pomenuto i u prethodnim izveštajima, i dalje ostaje problem. Nekoliko sagovornika iz redova civilnog društva podvlači činjenicu da niti su civilni sektor, niti profesionalna udruženja bila na adekvatan način uključena i konsultovana po pitanju reforme pravosuđa i organa tužilaštva. Potrebno je podsticati ubuduće saradnju između Ministarstva pravde i ovih organizacija.

42. Savet Evrope obezbedio je intenzivnu saradnju i podršku, između ostalog, u izradi nacrtu Krivičnog zakona i Zakonika o krivičnom postupku; u tom kontekstu sredinom decembra 2004, biće održan Okrugli sto o Krivičnom zakoniku. Komentarima eksperata Saveta Evrope potrebno je posvetiti dužnu pažnju prilikom usvajanja ovog zakona. Prema rečima nekolicine sagovornika, novi nacrt Krivičnog zakonika uvodi jedan broj novih krivičnih dela, uključujući mučenje, zločin protiv čovečnosti, ratne zločine, itd. S tim u vezi neophodna je puna primena međunarodnih standarda i ratifikovanih konvencija. Delegacija Sekretarijata obavestena je da je skupština razmatrala amandmane na nacrt Zakonika koji se odnose na kaznene mere (uključujući kaznu zatvora) za najozbiljnije slučajeve klevete. Ukoliko je to tačno, ovakav pristup može se oceniti kao zabrinjavajući sa aspekta slobode govora i slobode medija (vidi paragraf 71).

43. U toku je izrada jednog broja krivičnih zakona, na primer nacrt Zakona o izvršenju krivičnih sankcija i zakoni koji sadrže odredbe o zaštiti prava osuđenika (vidi paragraf 97). Reforma krivičnog zakonodavstva ima za cilj da omogući domaćim sudovima

vođenje sudskog postupaka za ratne zločine i organizovani kriminal. Ukoliko bude usvojeno, ovakvo krivično zakonodavstvo može omogućiti povlačenje rezervi izraženih prilikom ratifikacije Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR). Međutim, još uvek se očekuju izmene Zakona o prekršajima, koji se smatra još jednom preprekom za povlačenje navedenih rezervi.

44.(Re)imenovanje tužilaca i pomoćnika tužilaca na sednici skupštine, a na predlog Visokog saveta pravosudja trebalo je da bude u junu, ali se to još nije dogodilo i ove funkcije još nisu popunjene. Prema rečima jednog broja sagovornika, imenovanje tužilaca i pomoćnika tužilaca na od strane skupštine, često je zasnovano na političkim motivima ili političkim opredeljenjima kandidata koje predlaže Visoki savet pravosudja.

45. Korupcija u pravosuđu i organima tužilaštva i nadalje ostaje problem. Međutim, najveći problem je sporost pravosudnog sistema, njegova neefikasnost kao i nedostatak profesionalizma među sudijama i tužiocima kao i ukupna osposobljenost zaposlenih. Prema jednom broju sagovornika, u pravosuđu se odvijaju neke pozitivne promene ali ipak sporo..

46. U Crnoj Gori, kao što je već pomenuto, iako se rad u domenu izrade zakonodavstva nastavlja uz saradnju Saveta Evrope, primena zakona i nadalje ostaje izuzetno problematična. Još uvek postoje problemi sa primenom Zakona o sudovima, naročito u vezi sa nacrtom Zakona o sudijama. Potrebne su garancije u vezi sa njihovim prihodima, platama, penzijama i rešavanjem stambenog pitanja, kao i u slučaju Zakona o sudskoj policiji, kojim bi se garantovala bezbednost sudija i sudskih objekata. Postoje sumnje u vezi sa mogućnošću formiranja Administrativnog suda i Apelacionog suda do 31. decembra 2004, imajući u vidu nedovoljan broj prijavljenih kandidata zbog nezadovoljavajućeg nivoa plata i uslova rada.

47. Nedovoljan stepen nezavisnosti sudija može biti posledica sledećih faktora:

- odsustvo zakona kojima se konstituiše poseban budžet za sudove koji se finansiraju kao i sve ostale institucije;
- nedostatak mera i pravila o lustraciji, kao i disciplinskih mera;
- odsustvo sistemskog podsticaja za nezavisnost pravosuđa koje je izloženo pritiscima različitih vrsta;
- selekcija i postupak imenovanja sudija.

48. Zapaženi su i problemi u oblasti izvršenja zakona. Sudski postupci traju suviše dugo, zastoje u rešavanju predmeta su tri puta duži nego pre tri godine, a prema rečima pravnika, danas postoji oko 65 hiljada nerešenih slučajeva. Još uvek je potrebno usvajanje Zakona o prekršajima. Izmene i dopune Zakona o izvršenju krivičnih sankcija nedavno usvojenih, utvrđuje se mogućnost radnog angažovanja i alternativnih kazni, ali uslovi za takva izvršenja kazni još ne postoje u praksi.

49. Što se tiče reforme sistema tužilaštva, novi Zakon o državnom tužilaštvu uvodi princip nadređenosti, odnosno tri nivoa tužilaštva, od kojih je najviši Vrhovni državni

tužilac. Zakon o krivičnom postupku omogućuje tužiocima jednu novu ulogu u pred-sudskom postupku, što je prethodno bilo u nadležnosti policije.; ovaj novi postupak je složeniji Nakon imenovanja Visokog saveta za tužilaštvo, uključujući specijalnog tužioca za organizovani kriminal i korupciju, ostaje da se vidi na koji način će se zakon primenjivati.

50. U Crnoj Gori je u okviru Krivičnog zakona izmenjena definicija «mučenja» u smislu krivičnog dela koje može počiniti svako lice (a ne samo zvanični organi) i za koje može biti krivično gonjen. Međutim, potrebno je podvući sporost procesuiranja slučajeva u vezi sa mučenjem i poteškoće u njihovom rešavanju.

2. POLICIJA I SNAGE BEZBEDNOSTI: POTREBA UVOĐENJA ADEKVATNOG ZAKONODAVSTVA, JAČANJA MEHANIZAMA KONTROLE I EFIKASNOSTI RADA POLICIJE

51. I u Srbiji i Crnoj Gori nije ostvaren napredak po pitanju uspostavljanja zakonodavnog okvira funkcionisanja policije i snaga bezbednosti; posle više od jedne godine po prijemu u članstvo, vlasti do sada nisu uspele da donesu zakone o reformi policije. U Srbiji je pripremljen nacrt Zakona o policiji i snagama bezbednosti; međutim, još nema indikacija da će ovaj nacrt biti upućen na ekspertsku analizu. U Crnoj Gori, vlasti nisu usvojile u parlamentu nacrt Zakona o policiji i bezbednosti, što je prethodno bilo opravdavano razlozima nedostatka konsensusa unutar većine u vladi, po pitanju imenovanja šefova policija i snaga bezbednosti. Istaknut je značaj usvajanja ovog zakonodavstva budući da u uslovima nepostojanja Zakona o policiji i snagama bezbednosti, građani mogu biti izloženi prisluškivanju i nadzoru bez ikakvih pravnih garancija. Prema informacijama dobijenim od predstavnika vlasti u Crnoj Gori, otpočete su aktivnosti u oblasti medijacije u saradnji sa OEBS.

52. U Srbiji, prema rečima predstavnika nevladinih organizacija, sistem civilne kontrole nad policijom još nije stupio na snagu. Izjava načelnika za javnu bezbednost ministarstva unutrašnjih poslova sredinom novembra o formiranju nove antiterorističke jedinice, koju bi sačinjavali snage Žandarmerije i postojeće Antiterorističke jedinice, izazvala je zabrinutost zbog mogućeg ponovnog formiranja Jedinice za specijalne operacije, Crvene beretke, koje su bile rasformirane 2003, nakon ubistva premijera Đinđića.

53. Što se tiče mehanizama kontrole rada policije i dalje postoji potreba kao što je već u prethodnim izveštajima naglašeno i kao što su predstavnici nevladinih organizacija već isticali, da se osudi nasilje i mučenje koje sprovode policijske snage, kao i da se valjano obave istražni postupci u vezi sa prijavljenim slučajevima.

3. MERE ZAŠTITE SVEDOKA PROTIV ZASTRAŠIVANJA

54. Efikasna zaštita svedoka protiv zastrašivanja postaje sve značajnija i predstavlja sastavni deo reforme sistema u okviru kojeg pravosuđe i tužilaštvo moraju preduzimati mere kako bi se stvorili uslovi za primenu strategije ispunjenja funkcije međunarodnog haškog Tribunala. U Srbiji je u toku usvajanje po hitnom postupku, nacrta Zakona o zaštiti svedoka izrađenim u saradnji sa Savetom Evrope. U Crnoj Gori je Zakon o programu zaštite svedoka sačinjen u saradnji sa Savetom Evrope, usvojen 19. oktobra 2004.

4. AKTIVNOSTI U BORBI PROTIV KORUPCIJE I SLIČNIH KRIVIČNIH DELA

55. Korupcija na svim nivoima u društvu i dalje predstavlja zabrinjavajući problem u obe države članice. U Srbiji, Savet za borbu protiv korupcije, kao vladin organ sa zadatkom da ispita slučajeve i sačinjava izveštaje o korupciji, analizira slučajeve u vezi sa privatizacijom, kao i korupcijom između ostalog, u sudskim organima i u tužilaštvu. Paralelno s tim, Ministarstvo pravde priprema Strategiju borbe protiv korupcije koja bi trebalo da se završi do kraja godine i to u saradnji sa Savetom Evrope (PACO program). Potrebno je jačati napore u cilju koordinacije reformskih mera i izraditi odgovarajuću Strategiju nakon koje je neophodno sačiniti Plan borbe protiv korupcije. Još uvek je neophodno konstituisanje Nacionalne komisije za borbu protiv korupcije.

56. U Srbiji ni posle usvajanja Zakona o konfliktu interesa nije formiran odgovarajući organ. U Crnoj Gori, Zakon o konfliktu interesa je usvojen 21. aprila 2004, ali odmah potom usledio je veto predsednika Republike. Parlament je ponovo razmatrao Zakon, ali budući da prema Ustavu nema mogućnost da ga menja, kao takvog usvojio je ovaj Zakon 16. juna 2004. Nakon toga formirana je i Parlamentarna komisija sa zadatkom da sačini izmene sadašnjeg zakona ili da sačini novi nacrt. Prema rečima predstavnika nevladinih organizacija, najviše problema izaziva odredba člana 15, Zakona, koja dopušta mogućnost da predstavnici organa vlasti budu u članstvu Upravnog odbora jednog preduzeća u vlasništvu centralnih ili lokalnih vlasti, što suštinski degradira smisao ovog zakona. Što se tiče Zakona o pranju novca i dalje je neophodno jačati mere u cilju njegove primene.

D. LJUDSKA PRAVA

1. MERE U CILJU OBEZBEĐIVANJA USLOVA ZA PUNU PRIMENU EVROPSKE KONVENCIJE O LJUDSKIM PRAVIMA (ECHR) I KONVENCIJE O SPREČAVANJU MUČENJA I NEHUMANOG ILI DEGRADIRAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAZNI (ECPT)

57. Evropska konvencija o ljudskim pravima je na snazi od 3. marta 2004. Očekuje se da se na sednici Parlamentarne skupštine Saveta Evrope u januaru 2005. obavi izbor sudije Evropskog suda za ljudska prava iz Srbije i Crne Gore na osnovu dostavljene liste sa

imenima tri kandidata (Dragoljub Popović, Vesna Rakić Vodinelić i Nebojša Vučinić). Što se tiče formiranja kancelarije Državnog agenta pred ovim Sudom, u Savetu Evrope u toku je ekspertska analiza nacrtu odgovarajuće Uredbe. Prema rečima predstavnika vlasti, još uvek nije postignut konsensus o modalitetima strukture kancelarije Državnog agenta. U Crnoj Gori, Studija usaglašenosti domaćeg zakonodavstva sa standardima Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) okončana je krajem oktobra 2004.

58. Evropskom sudu za ljudska prava do sada je dostavljeno više od 400 predavki. One se između ostalog odnose na pitanja vlasništva (jedna četvrtina predmeta upućenih iz Crne Gore), dužinu trajanja sudskog postupka i preterano veliki broj nerešenih predmeta u sudovima obe države članice, pravičnost sudskog postupka i korupciju (policija, administracija i pravosuđe).

59. Što se tiče Evropske konvencije o sprečavanju torture (ECPT), koja je stupila na snagu 1. jula 2004, vlasti su upoznale Komitet za sprečavanje torture (CPT) o nadležnim organima zaduženim za prijem nota upućenih Vladi, a obavljeno je i imenovanje službenika za vezu. Tokom septembra realizovana je poseta delegacije Komiteta za sprečavanje torture.

2. AKTIVNOSTI NA UNAPREĐENJU ZAŠTITE SOCIJALNIH PRAVA

60. Studiju usaglašenosti domaćeg zakonodavstva na nivou obe države članice sa temeljnim odredbama Izmenjene evropske socijalne povelje sačinile su dve grupe domaćih eksperata; njihovi prvi izveštaji dostavljeni su na razmatranje Savetu Evrope početkom novembra 2004. Druga faza izrade studije odnosi se na preostale odredbe ove Povelje koja bi trebala da se završi do januara 2005. Celokupna studija će potom biti upućena na ekspertsku analizu u Savet Evrope. Potpisivanje i ratifikacija Izmenjene socijalne povelje očekuje se u roku od dve godine od pristupanja Srbije i Crne Gore savetu Evrope, odnosno do 3. aprila 2005.

3. MERE U CILJU EFIKASNE ZAŠTITE NACIONALNIH MANJINA

61. Nakon razmatranja Mišljenja Savetodavnog komiteta za Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina i komentara dostavljenih od strane vlasti, Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je 17. novembra 2004, Rezoluciju ResCMN(2004)12 (vidi internet stranicu Komiteta ministara <http://www.cm.coe.int>). Ovom Rezolucijom izraženo je uverenje da Povelja Državne zajednice o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, kao i savezni Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. predstavljaju kvalitetan osnov za primenu Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina. Međutim, ukazuje se takođe na postojanje određenih manjkavosti u zakonodavstvu, naročito u Crnoj Gori. Ovom Rezolucijom takođe se skreće pažnja na probleme vezane za primenu relevantnih normi, što je u mnogim slučajevima posledica ograničene saradnje između vlasti Državne zajednice i država članica, kao i njihovih nedovoljno jasno razgraničenih nadležnosti. Rezolucija takođe ukazuje na potrebu da bi u oblasti zaštite nacionalnih manjina, organi zaduženi za sprovođenje zakona morali posvetiti više pažnje efikasnoj istrazi i sprečavanju nedavnih nasilnih incidenata usmerenih protiv pripadnika mađarske nacionalne manjine i jednog broja pripadnika

drugih manjina (vidi Poglavlje II, paragraf 23-27). Neophodne su zakonodavne i praktične mere u cilju unapređenja primene celovite strategije u odnosu na Rome, naročito po pitanju zdravstvene zaštite, stanovanja, zapošljavanja, obrazovanja i zaštite jezika i kulture nacionalnih manjina. Takodje, neophodna je bolja zastupljenost Bošnjaka i drugih nacionalnih manjina u organima zaduženim za sprovođenje zakona, odnosno i u pravosuđu, kako je sve pomenuto u Rezoluciji.

62. Na zakonodavnom planu, status Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina koji je usvojio raniji Savezni Skupštini (2002), još uvek izaziva nedoumice u pogledu efikasne primene u Srbiji. U smislu celovite analize položaja manjina u Srbiji, vidi Izveštaj Helsinškog komiteta za ljudska prava u Srbiji, oktobar 2004. U Crnoj Gori, još uvek nije usvojen nacrt zakonodavstva o nacionalnim manjinama i mali su izgledi da bude usvojen pre novog Ustava. Još uvek nije postignut sporazum o nazivu samog zakona i po pitanju definicije manjina. Poseban problem odnosi se na terminološke odrednice u tekstu zakona, pitanje segregacije unutar nacionalne manjine (etničke i nacionalne manjine ili etničke grupe), pitanje političke zastupljenosti, kao i broj mesta u Parlamentu rezervisanih za predstavnike nacionalnih manjina. Zakon bi trebalo da sadrži i posebne odredbe koje se odnose na Romsko stanovništvo, a položaj izbeglica i interno raseljenih lica između ostalog i sa Kosova nije regulisan ovim Zakonom jer nemaju status državljana i shodno tome ne spadaju u njegov okvir.

63. U Srbiji je do sada formirano 11 Saveta nacionalnih manjina; pored toga Vlada Srbije konstituisala je i Nacionalni savet za manjine u oktobru 2004. Zaključeni su i bilateralni sporazumi sa susednim državama, posebno sa Mađarskom, Rumunijom i Hrvatskom, od kojih je poslednji potpisan sa Hrvatskom 15. novembra 2004. Pojedini problemi istaknuti u prethodnim izveštajima u pogledu finansiranja Saveta nacionalnih manjina i dalje su prisutni. Delegacija Sekretarijata je obavestena da ovi saveti imaju pravo da primaju finansijska sredstva za posebne projekte iz inostranih izvora.

64. Istaknuta je zabrinutost zbog položaja manjina u Sandžaku. Politička situacija u ovom pograničnom regionu je potencijalno napeta, pre svega zbog nerešenih odnosa između Srbije i Crne Gore. Nekoliko sagovornika ističe ozbiljne probleme u vezi sa korupcijom, ravnopravnosti polova, nacionalnom pripadnošću, siromaštvom i pravom upotrebe maternjeg jezika, pored već prisutnih političkih i unutar-manjinskih problema. Potrebno je pratiti razvoj situacije i iznalaziti politička rešenja i sporazume unutar etničkih zajednica.

4. AKTIVNOSTI NA PLANU ZAŠTITE SLOBODE MEDIJA

65. U Srbiji je tokom prošle godine izbor za članove Saveta za radiodifuziju izazvao brojne rasprave. Nakon izmena i dopuna Zakona o radiodifuziji usvojenih krajem avgusta 2004, postupak selekcije i imenovanja članova Saveta trebalo je da bude okončan do 27. novembra 2004. Nepostojanje izabranog Saveta za radiodifuziju onemogućava njegov regularan rad, kao što je raspisivanje konkursa, regulisanje sadržaja, privatizacija državnih medija odnosno raspodelu frekvencija. Kandidati iz najvećih medijskih institucija povukli su se iz procedure izbora 20. oktobra 2004, navodno zbog nepravilnosti u primeni Zakona (vidi ANEM, 20.10.2004). Savet za radiodifuziju mora

biti konstituisan pre propisanog roka, odnosno do 27. novembra 2004, i potrebno je osigurati njegovo efektivno funkcionisanje kako bi se izvršila raspodela licenci za emitovanje. Kako je već pomenuto u prethodnim izveštajima, kao jedan od prioriteta i nadalje ostaje transformacija državne dadio televizije (RTS) u istinski javni informativni servis.

66. U Crnoj Gori, Agencija za radiodifuziju usvojila je 2. jula 2004, Strategiju razvoja javnog informisanja za 2004-2007, uglavnom poštujući komentare eksperata Saveta Evrope. Neophodna podzakonska akta koja se odnose na raspodelu frekvencija su uglavnom pripremljena, i očekuje se raspisivanje tendera do 31. decembra 2004. Nakon pregovora sa Misijom OEBS u Podgorici, Radio Televizija Crna Gora (RTCG) donela je odluku o emitovanju sednica Parlamenta. Međutim, medijski eksperti u Crnoj Gori razočarani su umešanošću politike u rad javnih glasila.

67. U Srbiji, konačno je 2. novembra 2004, usvojen Zakon o slobodnom pristupu javnim informacijama i stupio na snagu 13. novembra. Prema zajedničkoj izjavi Saveta Evrope, Evropske komisije i OEBS-a, Zakon je po svojim opštim karakteristikama usklađen sa međunarodno prihvaćenim standardima i principima. Međutim, Zakon još nije usklađen sa principima iz Preporuke Saveta Evrope (2002)² o pristupu zvaničnim dokumentima, pre svega u pogledu prava žalbe na odluku visokih organa vlasti (vidi OEBS, zajedničko saopštenje, 15.11.2004). Kampanje jačanja svesti, kao i obuka novinara i edukacija za javnost su i dalje neophodni u cilju primene ovog Zakona. Prema rečima predstavnika nevladinih organizacija iz oblasti medija, primena ovog Zakona će novinarima još više otežati život, i to iz praktičnog ugla, budući da vlada ima pravo na rok od 15 dana pre davanja dozvole za pristup dokumentima od javnog interesa.

68. U Crnoj Gori je Nacrt zakona o slobodnom pristupu informacijama izmenjen u skladu sa preporukama eksperata Saveta Evrope u vezi sa listom izuzeća. Vlasti očekuju da nacrt Zakona prođe postupak u vladi do kraja 2004, te da bude usvojen na Parlamentu tokom prvog kvartala 2005. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti efektivnoj primeni ovog zakona. U prvoj polovini godine u savetu Evrope izvršena je i ekspertiza nacrta Zakona o transparentnosti u medijima i sprečavanju medijske koncentracije, a prema informacijama predstavnika vlasti, njihovo usvajanje očekuje se u prvom kvartalu 2005.

69. Nakon ubistva Duška Jovanovića, glavnog i odgovornog urednika dnevnog lista Dan, krajem maja 2004, tokom policijske istrage identifikovano je lice protiv kojega je podignuta optužnica i koje je osuđeno nakon više od četiri meseca posle ubistva; druga dva lica koja su bila pod istragom nakon ubistva su puštena. Međutim, predstavnici crnogorske štampe ističu osnovana uverenja da istraga nije sprovedena na ozbiljan način, niti je dovela do hapšenja i suđenja direktno odgovornim licima.

70. Nakon stupanja na snagu crnogorskog Krivičnog zakona aprila 2004, uvreda i kleveta kažnjavaju se samo novčanom kaznom. Međutim, u slučaju kada lice nije u stanju da plati kaznu, utvrđuje se zatvorska kazna, pri čemu jedan dan zatvora staje 40 eura. Prema rečima predstavnika medija, veliki broj slučajeva klevete može se objasniti nedostatkom zakona o pristupu informacijama i nedostatku novinarske odgovornosti. Štaviše, krajem

septembra, zamenik glavnog i odgovornog urednika lista dan, Danilo Vuković, kažnjen je sa 14.000 eura, zbog klevete crnogorskog premijera. Sud je doneo odluku da Vuković bude kažnjen za prekršaj jer je pomagao pokojnom glavnom i odgovornom uredniku lista, Dušku Jovanoviću, u kaljanju ugleda premijera Đukanovića. Što se tiče suđenja trojici crnogorskih i jednom britanskom novinaru lista Sandej miror, koji su bili uhapšeni i držani u pritvoru 6 dana početkom 2004, u očekivanju suđenja zbog "blaćenje Crne Gore», otpočet je sudski postupak u Opštinskom sudu u Podgorici, ali se nastavlja na Višem sudu (IHF intervencije u OEBS/HDIM, 4-15.10.2004.). U smislu izražene zabrinutosti u prethodnim izveštajima, vlasti su dostavile delegaciji Sekretarijata informacije u vezi sa jednim brojem postupaka koje se odnose na klevetu i uvredu za koje se vodi postupak pred 14 opštinskih sudova u Crnoj Gori. Samo pred opštinskim sudom u Podgorici bilo je 64 takva predmeta. Presude su donete u 31 slučaju; 40 postupaka pokrenuto je protiv novinara zbog klevete; 22 postupka su u toku; 4 presude je doneto i 1 postupak je pokrenut protiv novinara zbog uvrede i to 28. oktobra 2004. Međutim, predstavnici vlasti nisu pružili informacije o izrečenim presudama.

71. U Srbiji, izražena je zabrinutost u vezi sa novim nacrtom Krivičnog zakona koji se nalazi u skupštinskoj proceduri, posebno u pogledu odredaba o kleveti i uvredi. U svojoj sadašnjoj verziji, nacrt Zakona ukida kaznu zatvora za osnovne i oštre oblike klevete, ali zadržava kaznu zatvora za najoštrije forme, to jest u slučaju da javna kleveta dovede do ozbiljnih posledica po stranu izloženu napadu. Prema rečima predstavnika nevladinih organizacija potrebna je dekriminalizacija klevete i uvrede (vidi Zaključke konferencije o kleveti i slobodi izražavanja, 11-12.11.2004; Član 19, 19.11.2004.). Nedavni slučaj istrage koju sprovodi javni tužilac u Subotici protiv novinara koji je optužen za klevetu i otkrivanje državne tajne samo je očigledan primer načina primene važećeg Krivičnog zakona.

72. Što se tiče odgovornosti novinara, neophodno je podsticati stvaranje i primenu profesionalnih standarda i etičkog kodeksa. Kao što je navedeno u slučaju Vojvodine, obuka za novinare neophodna je kao jedan od prioriteta na nivou cele zemlje.

5. MERE U CILJU EFEKTIVNE ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA PUTEM INSTITUCIJE OMBUDSMANA

73. Što se tiče uspostavljanja institucije Ombudsmana u Srbiji, sačinjen je nacrt Zakona o Ombudsmanu. Ekspertiza je zajednički obavljena u OEBS-u, Savetu Evrope i UN krajem novembra 2004. Nakon razmatranja na nivou vlade, ovaj nacrt bi do kraja 2004, trebalo da bude upućen u skupštinu, a konstituisanje Ombudsmana bi usledilo tri meseca nakon usvajanja Zakona. U odsustvu ustavnih garancija i imajući u vidu sadašnju ravnotežu između političkih snaga u Skupštini Srbije, predlog koji su izneli predstavnici vlasti da bi se osigurala ovlašćenja Ombudsmana, je da se izvrši izbor kandidata na osnovu kvalifikovane većine glasova u skupštinskoj Podkomisiji za ustavna pitanja i potom da se izvrši imenovanje kandidata na osnovu proste većine glasova u skupštini. Na taj način, usvajanje Zakona o ombudsmanu ne bi zavisio od usvajanja novog Ustava, koji bi obuhvatio osnivanje Ombudsmana Srbije imenovanog, između ostalog, kvalifikovanom većinom glasova u skupštini. Što se tiče institucije Ombudsmana u Vojvodini, on je otpočeo sa radom januara 2004. Multietnički sastav obezbeđuje pet pomoćnika.

Delegacija je obaveštena o dobroj saradnji sa nevladinim organizacijama, ali i o nedostatku saradnje sa lokalnim i regionalnim vlastima. Prvi Izveštaj o radu Ombudsmana je u pripremi i uglavnom se odnosi na slučajeve kršenja prava na upotrebu jezika, i primenu regulative iz oblasti autorskih prava.

74. Što se tiče Ombudsmana u Crnoj Gori, predstavnici nevladinih organizacija ističu zabrinutost zbog činjenice da Ombudsman do sada još nije sačinio nikakav javni izveštaj niti dao izjavu u javnost, uz ocenu da njegov rad nije mnogo vidljiv, iako postoje navodi da upućuje slučajeve na sud.

6. MERE ZAŠTITE SLOBODE UDRUŽIVANJA I POLOŽAJ NEVLADINIH ORGANIZACIJA

75. U Srbiji je tokom proteklih meseci došlo do intenziviranja napada na nevladine organizacije, govora mržnje i pretnji. (vidi nedavni primer, Fond za humanitarno pravo, saopštenje za štampu, 5.11.2004.). Još uvek nije donet Zakon o udruženjima građana i nevladinim organizacijama, koji je prema obavezama po prijemu u članstvo trebalo da bude usvojen do aprila 2004. Prema rečima predstavnika nevladinih organizacija, prethodni nacrt iz januara 2002, trebalo bi ponovo sačiniti kako bi se, između ostalog, ugradile odredbe o finansiranju nevladinih organizacija. Potrebno je da vlada Srbije unapređuje dijalog sa nevladinim organizacijama i stvori uslove za usvajanje ovog zakona. U Crnoj Gori, kako je već pomenuto u prethodnim izveštajima, i pored toga što je na snazi Zakon o nevladinim organizacijama, on još uvek ne predstavlja kvalitetni pravni okvir, budući da ne sadrži definiciju nevladinih organizacija i podrazumeva da gotovo svaka organizacija može biti smatrana nevladinom organizacijom.

7. MERE U CILJU ZAŠTITE SLOBODE VEROISPOVESTI I RELIGIJE

76. Gospodin Rasim Ljajić, ministar za ljudska i manjinska prava Državne zajednice informisao je delegaciju Sekretarijata da je kontraverzni nacrt Zakona o religijskim slobodama, crkvama, religijskim zajednicama i udruženjima Republike Srbije u kontradikciji sa određenim osnovnim pravnim principima i predstavlja povod za brojne kritike. On je tražio njegovo povlačenje iz procedure. Potrebno je tražiti ekspertsku analizu od Saveta Evrope kada se sačini novi nacrt ovog Zakona. Delegacija nije dobila informaciju o stvarnom povlačenju nacrta zakonskog teksta.

8. MERE U CILJU ZAŠTITE IZBEGLICA I INTERNO RASELJENIH LICA

77. Položaj interno raseljenih lica sa Kosova i nadalje je izuzetno zabrinjavajući. Prema podacima dostavljenim u republičkom Komesarijatu za izbeglice, u Srbiji se nalazi oko 207.000 interno raseljenih lica sa Kosova, od čega su 2/3 Srbi i Romi, uglavnom razmešteni na jugu Srbije. Republički Komesar za izbeglice obavestio je delegaciju o inicijativi za novi sistem registrovanja interno raseljenih lica. Ova inicijativa izaziva zabrinutost među udruženjima raseljenih lica, koji izražavaju bojazan zbog implikacija novog sistema registrovanja. U tom smislu, zaključen je sporazum sa UNHCR o

registrovanju izbeglica i interno raseljenih lica 12. novembra sa početkom primene od 27. novembra 2004. Sličan sporazum potpisan je i sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Crne Gore, s početkom primene od 1. juna 2004.

78. Prema rečima predstavnika interno raseljenih lica, tokom protekle dve godine država im nije obezbedila nikakvu finansijsku pomoć, sem u slučaju lica koja su prethodno bila zaposlena u javnim službama. Najupečatljiviji negativni aspekt prezentovan delegaciji Sekretarijata je de facto diskriminacija u zdravstvenoj zaštiti, naročito po pitanju zdravstvenih kartona dece, kao i poteškoće prilikom promene adrese što za posledicu ima ukidanje statusa raseljenih lica, uz ukidanje socijalne zaštite i vladine pomoći.

79. Sa akutnim problemima suočavaju se lica poreklom sa Kosova, posebno Romi deportovani u Srbiju i Crnu Goru iz trećih zemalja. Ova lica nemaju nikakav pravni status jer se ne mogu registriovati kao interno raseljena lica. Prema izveštajima UNHCR, bez statusa raseljenih lica i bez ličnih dokumenata, ova lica lišena su osnovnih prava uz opasnost od pravne, socijalne i ekonomske marginalizacije (UNHCR, 24.08.2004). Potrebni su dodatni naponi međunarodnih organizacija u saradnji sa Srbijom i Crnom Gorom u rešavanju ovih problema. Potrebno je detaljno ispitati mogućnost potencijala Banke za razvoj Saveta Evrope čiji je Srbija i Crna Gora član, u cilju uključivanja ove Banke u poboljšanje socio-ekonomskog položaja izbeglica i interno raseljenih lica.

80. U poređenju sa položajem interno raseljenih lica, položaj izbeglica je u izvesnom smislu poboljšan. Prema zvaničnim statističkim podacima dobijenim u Republičkom Komesarijatu za izbeglice, od ukupno 280.000 izbeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, njih 120.000 se vratilo (70.000 u Bosnu i Hercegovinu, a između 35.000 i 70.000 u Hrvatsku), jedan broj njih otišao je u treće zemlje, a njih oko 100.000 dobilo je status državljana. Položaj izbeglica iz Hrvatske posebno izaziva zabrinutost, naročito po pitanju stanarskog prava i prava na povraćaj imovine. Prema rečima predstavnika vlasti i nevladinih organizacija, Vlada Hrvatske ne rešava ovaj problem što u ekonomskom smislu predstavlja prepreku povratku izbeglica zbog ukidanja stanarskog prava na diskriminatorni način (vidi izveštaj Human Rights Watch, 17.11.2004.). Međutim, Evropski sud za ljudska prava je u slučaju Blečić protiv Hrvatske zaključio da nije prekršen član 8. Evropske povelje o ljudskim pravima i Član 1 Protokola 1 (Evropski sud za ljudska prava, HUDOC, 29.07.2004.). Podnosilac žalbe prosledio je zahtev na razmatranje Velikom sudskom veću oktobra 2004. Potrebno je pomenuti da je u trenutku posete delegacije, premijer Hrvatske takođe bio u poseti Beogradu, što svedoči o novom kursu u odnosima između dve zemlje.

81. Napredak u Srbiji i Crnoj Gori ostvaren je i potpisivanjem, Memoranduma o garancijama za privatnu imovinu izbeglica-povratnika i proteranih lica u okviru Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu i UN Habitat-a, 28. septembra 2004.

9. OSTALE VAŽNE MERE I AKTIVNOSTI

82. U oblasti mera preduzetih u borbi protiv trgovine ljudima, vlada Srbije formirala je krajem oktobra 2004, Savet za borbu protiv trgovine ljudima; očekuje se usvajanje Akcionog plana u saradnji sa Svetom Evrope. U Crnoj Gori, Nacionalni koordinator za

borbu protiv trgovine ljudima podneo je ostavku u junu 2004; novi koordinator imenovan je sredinom novembra 2004. Delegacija Sekretarijata obavještena je da je formiran Specijalni tim za borbu protiv trgovine ljudima pri ministarstvu unutrašnjih poslova kao i da vladina radna grupa trenutno priprema i strategiju njenog ostvarivanja. Potrebno je nastaviti sa usaglašavanjem ovih aktivnosti sa preporukama eksperata Saveta Evrope i OEBS, posebno u domenu sprovođenja vladinog Akcionog plana.

83. U proteklom periodu ostvaren je napredak na polju prigovora svesti i alternativnog služenja vojnog roka i to nakon usvajanja Uredbe na nivou Državne zajednice o alternativnom služenju vojnog roka. Međutim, u cilju ispunjavanja svojih obaveza, u Srbiji i Crnoj Gori potrebno je da se usvoji zakonodavstvo o alternativnom služenju vojnog roka i to u roku od 3 godine po stupanju u članstvo. Pomoćnik ministra odbrane obavestio je delegaciju da je u toku priprema nacrtu zakona koji bi trebalo da bude usvojen nakon usvajanja Strategije nacionalne odbrane. Problem je u tome što je još uvek nedovoljan broj sporazuma zaključenih sa institucijama u kojima se služi alternativni vojni rok.

84. Potrebno je uspostaviti civilnu demokratsku kontrolu nad vojnim snagama u skladu sa obavezama države po prijemu u članstvo. Pomoćnik ministra odbrane Državne zajednice obavestio je delegaciju Sekretarijata da je vojni Generalštab podređen ministru odbrane, koji je civilno lice. Služba bezbednosti i Agencija su sada deo Ministarstva odbrane a članovi Vrhovnog saveta odbrane su civili. Usvajanje Strategije nacionalne odbrane 18. novembra 2004, trebalo bi da doprinese jačanju civilne kontrole nad oružanim snagama.

85. Što se tiče suočavanja sa prošlošću, što predstavlja jednu od preuzetih obaveza Srbije i Crne Gore po pristupanju u članstvo Saveta Evrope, preduzeti su određeni naporu u obe države članice, ali je potrebno još puno toga učiniti. U tom smislu, Konferencija o suočavanju sa prošlošću u bivšoj Jugoslaviji: post-konfliktne strategije za istinu, pravdu i pomirenje, održana 1-2 oktobra 2004, u organizaciji Fonda za humanitarno pravo u saradnji sa Svetom Evrope, bio je prvi značajniji javni skup na temu suočavanja sa nedavnom prošlošću. Potrebno je nastaviti napore u oblasti konkretnih inicijativa vlasti i civilnog sektora, naročito u oblasti obrazovanja (nastava istorije i građanskog obrazovanja) u smislu informisanja građana o zločinima počinjenim za vreme Miloševićevog režima. Ovakve aktivnosti trebalo bi da uključe i saradnju sa međunarodnim haškim Tribunalom u hapšenju i izručivanju optuženika, reformu prvaosudnog sistema i organa tužilaštva, kao i stvaranja uslova za suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima. U tom smislu, Rasim Ljajić obavestio je delegaciju Sekretarijata o iniciranju kampanje jačanja svesti građana u organizaciji ministarstva za ljudska i manjinska prava. Očekuje se podrška Saveta Evrope u njenoj realizaciji.

86. U tom kontekstu, važna je aktivnost Komisije formirane u skladu sa Zakonom o odgovornosti za kršenje ljudskih prava (Zakon o lustraciji). Prema rečima predstavnika nevladinih organizacija, otvaranje policijskih i vojnih dosijea je od velikog značaja za sprovođenje Zakona o lustraciji, kao i za ukupno sagledavanje prošlosti. Model Zakona o otvaranju tajnih dosijea pripremila je nevladina organizacija YUCOM, ali vlasti još ništa ne preduzimaju. Usvajanje zakonodavstva u ovoj oblasti je od ogromnog značaja,

naročito imajući u vidu nedavno otkriće o masovnom uništenju oko 11.490 dokumenata u Službi bezbednosti Srbije u periodu oktobar-novembar 2000. Sličnu zabrinutost izražavaju i predstavnici nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava u Crnoj Gori.

D. OBRAZOVANJE

87. U Srbiji u redovima civilnih organizacija izražena su velika očekivanja nakon ostavke ranijeg ministra i imenovanje novog ministra za obrazovanje. Pomoćnik ministra za obrazovanje obavestio je delegaciju Sekretarijata o da su potrebne zakonodavne aktivnosti u cilju ukidanja amandmana uvedenih u Zakon o obrazovnom sistemu 2004. Nastava stranih jezika, uglavnom engleskog, koju je obustavila predhodna ministarka, ponovo je uvedena ministarskom uredbom kojom se reguliše ponovno zapošljavanje nastavnika stranih jezika. Slično je i sa ponovnim uvođenjem građanskog obrazovanja. U tom smislu, pomoćnik ministra obavestio je delegaciju Sekretarijata da će deca imati mogućnost da biraju između religijskog i građanskog, ili da se opredele za oba predmeta. Isto tako, u pripremi je i nacrt Zakona o udžbenicima koji obuhvata osnovne, srednje škole i univerzitetski nivo obrazovanja. Potrebno je takođe preduzeti mere za pripremu nastavnog programa za narednu školsku godinu. Budući rad u oblasti obrazovanja potrebno je da se fokusira na nastavu istorije, aktivnosti na planu suočavanja sa prošlošću, obuku nastavnika i uvođenje alternativnih udžbenika. Saradnja sa Savetom Evrope, koja je prekinuta tokom mandata predhodne ministarke, sada se bez odlaganja može nastaviti.

88. Što se tiče visokog obrazovanja, u toku je izrada nacrta Zakona o visokom obrazovanju u skladu sa Evropskom konvencijom iz 1997, o priznavanju kvalifikacija stečenih na visokoobrazovnim ustanovama u Evropi (Lisabonska konvencija). Izrada nacrta zakona trebalo bi da se okonča do kraja 2004. Potrebno je da vlasti uskoro zatraže ekspertizu od Saveta Evrope.

89. I u Srbiji i u Crnoj Gori, prisutan je problem pristupa Romske populacije obrazovanju. Nekoliko predstavnika civilnih organizacija izrazilo je zabrinutost zbog činjenice da su romska deca često izložena diskriminaciji i često bivaju upisana u specijalne škole za mentalno zaostalu decu.

POGLAVLJE III : PROGRAM SARADNJE I PODRŠKE SAVETA EVROPE

90. Aktivnosti na planu saradnje sa Srbijom i Crnom Gorom odvijaju se na širokom planu. Za 2004, zakazano je održavanje više od 200 aktivnosti, od kojih je oko 150 već privedeno kraju.

91. Pojedini oblici saradnje su od posebnog značaja u kontekstu nalaza do kojih je došla misija Sekretarijata prilikom posete Srbiji i Crnoj Gori od 11-15. novembra 2004.

92. Kao što je istaknuto u ovom izveštaju (vidi paragraf 57.), još uvek nije formirana kancelarija Državnog agenta. Savet Evrope će do kraja 2004., pripremiti ekspertsku analizu nacrta odgovarajuće Uredbe. Međutim, izrada ove Uredba može biti okončana

samo pod uslovom potpune saglasnosti između dve države članice o strukturi ove institucije.

93. Studija usklađenosti domaćeg zakonodavstva sa standardima Evropske konvencije o ljudskim pravima je takođe od izuzetne važnosti. Ova studija u pogledu pravne regulative i primene zakona u Crnoj Gori u kontekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima je nedavno privedena kraju, a sačinili su je eksperti iz Crne Gore u saradnji sa Savetom Evrope. Objavljena je i prezentovana na konferenciji održanoj 29. - 30. oktobra 2004. Ova Studija kompatibilnosti pravnog sistema koja je usledila nakon prve Studije uglavnom zakonodavstva Srbije sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, biće dopunjena detaljnim zaključcima i preporukama eksperata Saveta Evrope. Nastavak ovih aktivnosti je od suštinskog značaja i u bliskoj vezi sa uspostavljanjem kancelarije Državnog agenta.

94. Zaključci delegacije Sekretarijata nakon posete Vojvodini ukazuju na potrebu unapređenja sistema pravosuđa i izvršenja zakona. U toku je program podrške policijskim organima. Tokom decembra će šest oficira policije iz Srbije koji su bili uključeni u program obuke *Policija i ljudska prava* boraviti u Estoniji na praksi. Planiran je nastavak ovakve razmene sa nordijskim zemljama i tokom naredne godine. Pored toga, Okrugli sto o obuci policije planiran u Beogradu od 6.-7. decembra 2004, predstavlja odličnu mogućnost za sagledavanje ovih potreba u Vojvodini.

95. Što se tiče situacije u Vojvodini, Savet Evrope će i ubuduće posebnu pažnju posvetiti efikasnom funkcionisanju pravosuđa u Srbiji, uključujući organe tužilaštva. Novi Regionalni program CARDS za pravosuđe, u kojem učestvuje i Savet Evrope, može predstavljati dodatni podsticaj za ovakav vid podrške. Pored toga, Savet Evrope je oktobra 2004, potpisao Memorandum o razumevanju u oblasti reforme pravosuđa sa republičkim ministarstvom pravde. Drugi vidovi podrške su već u toku: Okrugli sto o funkcionisanju pravosudnih organa, podrška uspostavljanju efikasnog sistema medijacije, ekspertski sastanak na temu «Obuka sudija i tužilaca i njihovo imenovanje» (održano u Starzburu tokom leta 2004).

96. Obuka pravnika takođe predstavlja važan segment programa podrške Saveta Evrope. Nedavno je u tom smislu u saradnji sa Savetom Evrope sačinjen nastavni program za institucije koje se bave obukom u pravosuđu. Jedan program obuke u oblasti međunarodne saradnje pravosudnih organa takođe će biti realizovan do kraja godine.

97. Značajan segment podrške Saveta Evrope Srbiji i Crnoj Gori ostvaruje se u saradnji sa drugim međunarodnim organizacijama, pre svega sa Evropskom komisijom, odnosno Inicijativom za demokratiju i ljudska prava (EIDHR). Drugi sastanak Upravnog odbora ovog zajedničkog programa saradnje održan je u Podgorici 14. oktobra 2004. Tom prilikom usvojene su brojne preporuke i objavljene u dokumentu DSP(2004)22. Program podrške za 2003-2005 obuhvata sledeće oblasti:

- i. Usklađivanje zakonodavstva i prakse sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Evropskom konvencijom o sprečavanju torture, Evropskom socijalnom

- poveljom i drugim evropskim standardima, uključujući prigovor savesti i usklađivanje Zakona o krivičnom postupku Srbije sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima; u toku je izrada izveštaja o usklađenosti pravne regulative i prakse Srbije i Crne Gore sa temeljnim, kao i dopunskim odredbama Izmenjene evropske socijalne povelje;
- ii. Reforma institucija pravosuđa: U Srbiji, takozvani paket mera u pravosuđu naišao je na pohvale. Zajedničkim programom obezbeđuje se podrška u: izradi nacrtu Zakona o programu zaštite svedoka, Zakona o upravnim sporovima, Zakona o upravnom postupku, Zakonu uslovima za rad ekspertske svedoka, Zakona o javnom beležniku (notaru), Zakonu o registru DNA, Zakonu o izvršnom postupku i Zakonu o parničnom postupku.
 - iii. Evropski standardi u upravljanju kazneno popravnim institucijama i pripremi programa za socijalnu rehabilitaciju zatvorenika: Programom je obezbeđena ekspertska analiza Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela Srbije, a nastavak je planiran u Crnoj Gori u vezi sa krivičnim zakonodavstvom: Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku i izmene Zakona o izvršenju krivičnih kazni.
 - iv. Ugrađivanje sadržaja iz oblasti ljudskih prava i građanskog obrazovanja u nastavne programe i planove:
Ovaj program sadrži intenzivnu obuku nastavnog kadra i podršku u izradi nastavnih programa u Srbiji i Crnoj Gori. Do kraja 2005, planirano je održavanje dodatnih 30 seminara za obuku nastavnika.

98. Regionalni CARDS program namenjen policijskim snagama (CARPO) pod rukovodstvom Saveta Evrope odvija se u Srbiji i Crnoj Gori od aprila 2004. i do sada se između ostalog bavio i tematikom regionalnog pristupa zaštiti svedoka. Ovaj Program takođe pruža podršku u procesu izrade regionalnih i nacionalnih strategija u borbi protiv privrednog i organizovanog kriminala. Oktobra 2004, dve aktivnosti realizovane su u Srbiji i Crnoj Gori na temu zakonskih mogućnosti u otkrivanju privrednog kriminala. U saradnji sa IOM održan je i seminar obuke o sprečavanju trgovine ljudima, švercu i ilegalnim migracijama.

99. Pomirenje i suočavanje sa prošlošću su takođe oblast od interesa u okviru koje Savet Evrope nastavlja sa programom podrške. U tom smislu, planirana javna kampanja ministarstva za ljudska i manjinska prava Državne zajednice o kojoj je bilo reči prilikom sastanka sa ministrom Ljajićem (vidi paragraf 85), može predstavljati značajan doprinos suočavanju sa prošlošću za koji je neophodno što pre obezbediti političku i finansijsku podršku.

100. U toku su aktivnosti u izradi plana saradnje sa Evropskom agencijom za rekonstrukciju (EAR- specijalizovana agencija Evropske unije) u oblasti podrške radu parlamenata (na nivou Državne zajednice i država članica), borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Dodatak I

PROGRAM POSETE DELEGACIJE SEKRETARIJATA BEOGRADU I PODGORICI (10. – 15. NOVEMBAR 2004.)

Četvrtak 11. novembar 2004. (Beograd)

Sastanci sa NVO

08h00-09h00	Alternativna akademska obrazovna mreža (Srbija), Srbijanka Turlajić Reformski obrazovni kružoci, Tinde Kovač
09h00-10h00	Stalna konferencija gradova i opština (Srbija), Zorica Vukelić Djordje Staničić
11h00-12h00	NUNS, Mirjana Milošević Media Centar, Vladan Radosavljević
12h00-13h00	Anti-korupcijski savet (Srbija), Verica Barać
13h00-15h00	Ručak sa predstavnicima Medjunarodne krizne grupe
17h15-18h00	Ministar za ljudska i manjinska prava Državne zajednice, Rasim Ljajić
18h15-18h45	Pomoćnici ministra za obrazovanje i sport Srbije, Vesna Fila, Uroš Balov
19h00-19h45	Pomoćnik ministra kulture Srbije, Vladimir Tomčić
20h00-	Večera

Petak 12. novembar 2004.

07h30-08h00	Nastavak sastanka sa ministrom za ljudska i manjinska prava, Rasim Ljajić
08h15-09h00	Josep M. Lloveras, Šef Delegacije Evropske komisije u SCG
09h00-09h45	Ministar pravde Republike Srbije Zoran Stojković
10h00-10h45	Sastanak sa predsednikom Republike Srbije, Boris Tadić

11h00-11h45	Sastanak sa predsednikom Skupštine Srbije, Predrag Marković
12h00-12h30	Pomoćnik ministra odbrane, Vukašin Maraš
13h00-13h45	Predsednik Skupštine Državne zajednice, Zoran Šami
14h00-14h45	Ministar unutrašnjih poslova Srbije, Dragan Jočić OTKAZANO
15h00-15h45	Pomoćnik ministra za državnu upravu i lokalnu samoupravu Srbije Ms. Vesna Ilić Prelić
17h00-20h00	Delegacija zvaničnika iz Crne Gore na čelu sa pomoćnikom ministra spoljnih poslova, Jadranka Vojvodić
20h30-	Večera, David Hudson, Prvi sekretar delegacije Evropske komisije

Subota 13. novembar 2004. (Vojvodina)

07h00	Odlazak u Novi Sad
09h00-10h15	Dragoslav Petrović, član Izvršnog veća Skupštine Vojvodine i Predrag Crgić, član Izvršnog veća
10h15-11h00	Dragomir Sekulić, Pomoćnik Ombudsmana AP Vojvodina
11h15-12h15	Bojan Kostreš, Predsednik Skupštine APV Nenad Čanak, Predsednik Lige socijaldemokrata Vojvodine
12h15-13h15	Šandor Egeresi, Podpredsednik Skupštine APV

Note: Paralelni sastanak u centru za regionalizam Novi Sad

9h00 – 11h00	Aleksandar Popov, Direktor Centra za regionalizam, Vojvodjanska regionalna ženska inicijativa, Marija Gajički Panonija, Danica Stefanović Humanitarni centar za integraciju i toleranciju, Ratko Bubalo Udruženje potrošača Srbije, Edina Popov
14h00	Odlazak u Suboticu
16h00-17h00	Geza Kucsera, gradonačelnik i Saša Vučinić, Predsednik SO Subotica
17h00-18h00	Balint Pasztor, predsednik i Laszlo Varga, Sekretar Nacionalnog saveta mađarske manjine

18h00-19h00 Branko Horvat, Ladislav Suknović
Nacionalni Savet hrvatske manjine

19h00-20h00 Jozsef Kasza, Savez vojvodanskih Mađara

20h00-22h00 Večera sa gradonačelnikom Subotice

Veče Povratak u Beograd

Nedelja 14. novembar 2004. (Beograd)

10h00-11h00 Dušan Dabetić, Republički Komesar za izbeglice

11h00-12h00 Intervju za radio i televiziju B92

sastanci sa NVO

12h00-13h00 Društvo sudija Srbije, Omer Hadžiomerović
Udruženje tužilaca, Zlatko Šulović

13h00-14h00 Helsinški komitet za ljudska prava, Nataša Novaković
Beogradski centar za ljudska prava, Borko Nikolić
Fond za humanitarno pravo, Dragan Lalošević
Omladinska inicijativa za ljudska prava, Dragan Popović

14h00-15h00 Građanske inicijative, Miljenko Dereta
YUCOM, Dejan Milenković
Nansen Dialogue Centre Serbia, Jelena Lengold

15h00 – 16h00 Udruženje izbeglih sa Kosova, Zlatko Mavrić
Udruženje izbeglica iz Hrvatske, Petar Prica

20h00 Večera sa delegacijom OEBS u Srbiji i Crnoj Gori

Ponedeljak 15. novembar 2004.

09h00-10h15 Deyan Mihov, šef kancelarije haškog Tribunala u Beogradu
Alexandra Milenov, saradnik

10h30-11h15 Ministar spoljnih poslova Srbije i Crne Gore, Vuk Drasković

11h30 Brifing sa članovima diplomatske misije zemalja članica Saveta Evrope u
organizaciji Ambasade Republike Poljske u Beogradu

15h20 Odlazak delegacije

Sastav delegacije Sekretarijata:

Jean-Louis Laurens, Direktor kabineta Generalnog sekretara, Direktorat za strateško planiranje (DSP)

Claudia Luciani, Načelnik odeljenja, Generalni politički direktorat, (DGPA)

Fredrik Holm, Sektor za koordinaciju, Direktorat za strateško planiranje (DSP)

Dana Pescarus, Sektor za monitoring, Direktorat za strateško planiranje (DSP)

Nadia Ćuk, Šef *ad interim* kancelarije Saveta Evrope, Beograd